

Konferencia: **NAKUKNI POZA OBRÁZOK, ČO VIDÍŠ?**

5. septembra 2017

JOSEP ANTONI TÀSSIES, Španielske kráľovstvo

OBRÁZKOVÁ KNIHA: OKNO DO NÁŠHO SRDCA, VÝZVA PRE NAŠU MYSEĽ

Dobré ráno. Ďakujem každému, že dnes prišiel.

A) Pocity

Keď niečo *cítim*, je to otázka emócií: smútok alebo radosť, priateľstvo, lásku, osamelosť či odvahu.

Dnes cítim pocit blaženosti, lebo tu môžem stáť. Súčasne sa cítim trochu zahanbený, lebo bezpochyby je tu mnoho ľudí, ktorí vedia o literatúre pre deti a mládež viac. A tak som si so sebou priviedol jedného môjho priateľa. Volá sa Ballface, je protagonista v jednej z mojich prvých knižiek, a pomôžem mi začať moju prednášku.

B) Obrázkové knihy

Ballface bol môj prvý návrh na knihu. Chcel som, aby *To* bol album bez slov, tzv. „tichá kniha“ pozostávajúca len z obrázkov, horizontálnych, meniacich sa. Prial som si, aby *To* bolo na ten štýl starých kníh, ktoré boli kedysi, v čase, keď deti ešte nemali obrazovky a ešte stále nevedeli čítať.

C) Rozličné (a otvorené) vzťahy s textom v obrázkových knihách

Avšak Daniel Goldín, vydavateľ „Fondo de Cultura Económica“, ma požiadal, aby som k obrázkom dopísal aj text. Preto som potreboval najstť vhodný text, nezávislo ku kresbám, ktoré som tam chcel mať. Poprosil som o to jednu moju priateľku, spisovateľku Rosu Annu Corbinos. Poznala zámery všetkých ilustrácií, ktoré vám teraz ukážem spolu s jej textom:

D) Obrázková kniha: Ballface

Spisovateľka napísala:

„Ahoj!! Som spisovateľ a napísal som túto knihu. Je to kniha o Ballfaceových dobrodružstvách. Ballface je ten, ktorý otvára okno. A okno je otvor, cez ktorý vchádza svetlo a vietor.

Olíž si prst a fúkni naň. Odkiaľ prichádza vietor?

Ak nevieš, skús fúkaním pretočiť stránku!

Že je to pekné!? Ballface sa vybral na prechádzku okolo mesta. Páči sa ti prechádzať sa okolo mesta? Ballface žije vo veľkom meste. Niekedy len tak nasadne na hociký autobus, ani nevie, aké je to číslo, a vystúpi kdekoľvek sa mu to zapáči, aby objavil nové zákutia. A potom si povie: vidím ich prvý raz, no som si istý, že toto je miesto, kde sa susedia škriepia, zaľúbené páry bozkávajú a chromé mačky majú mačiatka. Tiež častokrát uvažuje nad tým, čo by našiel pod zemou, po ktorej kráča: garáž, metro, kanalizáciu s potkanmi, alebo pozostatok starej civilizácie, ktorá pod asfaltom zaspala.

Povedz mi, kde žiješ, a otoč stranu.

Bojím sa hmyzu, hoci neviem prečo, lebo som oveľa väčší než oni. Je to ako ten príbeh o slonovi, ktorý sa bojí myšky. Ale toto je úplne iný príbeh. Našťastie, Ballface sa hmyzu nebojí. Práve naopak, rád ho sleduje. Alebo: ako môže mucha tak rýchlo lietať? Zrazu ju uvidíš, a zrazu ju už nevidíš. A teraz veľmi pomaly sleduje mravca, ktorý nesie omrvinku. A Ballface sa začne smiať, keď nájde mravčiu dieru a uvidí: niektoré mravce vyliezajú, kým iné vchádzajú dnu s jedlom, pričom nesú kúsky chleba, ktoré sú veľmi veľké, takmer nemožné na odnesenie. A čo je prekvapivé...mravce nikdy do seba nenarazia! A vieš čo? Kráčanie je rýchlejšie, než keď idete autom. Ballface sa rád prechádza, a keď sa prechádza na vidieku, vykrikuje názvy kvetov: Ruža! A spraví krok. Klinček! A urobí krok a vyskočí. Slnečnica!!! A vyskočí dva razy!

Zakrič názov kvetinky, ktorá sa ti najviac páči, vyskoč, a otoč stranu.

Mary, Tim, Tom, Pete, Sarah a Jack sú všetci priatelia. Mary ide s Timom kúpiť si mlieko, aby nemusel to nemusel niešť sám. Potom Tim pozve Toma a Mary na čaj. Sarah a Jack sa na posteli ohadzujú vankúšmi. Sarah a Mary radi skladajú piesne, kým Jack k nim píše text a Tom hrá na gitare. Tim a Sarah si vymenia svoje oblečenie a potom sa smejú pred zrkadlom. Jack sa nahnevá na Toma, lebo mu nechce požičať ceruzky. Mary, Tim, Tom, Pete, Sarah a Jack sa niekedy stretnú a nerobia nič. Iba sú spolu. Ballface nikdy nevie, čo sa bude diať, keď svojich priateľov navštívi doma. Vie iba to, že sa s nimi uvidí. A preto, kým sa k nim vyberie na návštevu, tak si začne písať, učeše sa a dá si parfum.

A keďže Ballface akurát prišiel, otočme stranu.

Existuje nekonečný rad rôznych nosov: plochý, zemiakový, namyslený, pehavý či orlí nos. Ballface má červený žiariaci klaunovský nos vo svojom nočnom stolíku. Občas strčí ruku do šuplíka a povie: „Dnes si na seba dám môj nos.“ Potom sa vyberie von a pozdravuje ľudí na ulici. Tí sa smejú a tiež ho zdravia. Keď ho nikto nevidí, tak si dá svoj nos dole a vráti sa domov. A, viete, klauni nosia svoje srdce na nose, aby to ľudia videli.

Skús otočiť stranu svojím nosom.

Niekedy sa Ballface cíti smutno a bezvýznamne. Pripadá si maličký ako bunka. Potom sa pozrie na svoju ruku, kde má hodinky, a spomenie si na SVOJE bunky, ktoré sú spolu pospájané. A uvažuje, či aj on je takouto bunkou pre nejaké obrovské stvorenie. Napríklad bunkou pečene alebo obličky Megaobra žijúceho medzi ďalšími Megaobrami v Megameste v

nejakej Megakrajine na Megaplanéte. A potom si povie, že by nechcel, aby sa ani jedna z jeho malinkých buniek cítila smutno a nefungovala by dobre. A potom si predstaví, že Megaobor myslí na NEHO, Ballface bunku, a že ani on nechce, aby bola jeho bunka smutná. Tak sa usmeje a už sa cíti lepšie.

Neviem, či toto, čo som vám porozprával, sa deje Ballfaceovi alebo sa to deje mne. Ale som si istý, že podobné veci sa stávajú aj vám. Tak sa usmejme a otočme stranu.

Môj starý otec, ktorý je veľmi starý muž, neverí, že bol človek na Mesiaci a ani že sa dá letieť vesmírom. Nezmysel! vravieva. Ale, starý otec, pozri, dávajú to v televízii. Avšak starý otec dokonca neverí ani tomu, čo vidí v televízii. Je to všetko len kopa nezmyslov! Nezmysly a nezmysly! Niekedy, keď sa rozpráva s novinovými reportérmi, ktorým vlastne nikdy neodpovie na otázky, uvažujem, či má alebo nemá pravdu. Neviem, či Ballface verí, že bol človek na Mesiaci. Ale viem, že keď sa zahľadí na oblohu, tak sa mu v zreničkách odrážajú hviezdy. Takto môžem cestovať do nekonečného vesmíru. Stačí, keď sa mu zadívam do očí.

Pozri sa do očí človeku, čo je pri tebe. Povedz mu/jej, čo vidíš, a nezabudni otočiť stranu.

Otoč stranu!

Jablká! Jablká! V sobotu ráno, keď sa nejde do školy, moja susedka ide so svojou mamou na trh. „Máte jablká?“, pýta sa muž predavača. „Áno, máme,“ odpovedá. „Máte pomaranče?“ „Samozrejme.“ „Máte banány?“ „Máme.“ „A máte čerešne?“ „Áno máme, a tiež aj kokosové orechy a ananásy a broskyne.“ „Čo by ste si ešte priali?“ Pani, ktorá kupuje pol kila jahňacích kotliet povie Ballfaceovi, že keď si chce uvariť dobrú paradajkovú omáčku bez kyslej chuti, stačí do nej pridať štipku cukru a pomaly ju variť.

Pani, ktorá kupuje pol kila tých jahňacích kotliet, tiež hovorí, aby si otočil stranu.

Nepovedali ste mi to, no myslím si, že Ballface verí, že sa svet niekedy zbláznil. Má rád svet, no si je istý, kam smeruje. Z času na čas, keď sa Ballface prechádza uprostred hektického davu ľudí, ktorí sa náhlia, aby prišli všade načas, sa musí na chvíľu zastaviť, lebo mu príde nevoľno. A vtedy pozoruje ľudí: tam je muž s vražedným pohľadom, tam je žena, ktorá neprestajne trúbi, pričom jej policajti akurát dávajú pokutu, a tam je dievča, ktoré sa prediera pomedzi ľudí bez toho, že by si to uvedomovalo. Všetkým pošepne: „Zastavte svet a dovoľte, nech vám život pohladí líčka!“

A ak sa svet hýbe, môžeš otočiť stranu.

Poviem vám, čo sa mi raz stalo. Nuž, stalo sa to aj Ballfaceovi. Raz som išiel na párty, kde sa tancovalo a mohli sa povedať len tieto dve slová: syr a vajíčko. Bola to hra, na ktorej sme sa dohodli. Ľudia pili syr alebo vajíčko. Alebo pili syr s vajíčkom. Tancovali vajíčko alebo syr. Volali sa buď Syr alebo Vajíčko. Na tejto párty som stretol Ballfacea, a tak sme sa stali dobrými priateľmi s vajíčkami a syrmí.

Syrovými vajíčkami.

Otočili ste všetky strany.

Mám aj iného odlišného priateľa, ktorý je trochu ustarostený, lebo hľadá niečo, čo sa stratilo:
Prosím, mohli by ste môjmu priateľovi pomôcť nájsť stratené deti?

E) Obrázková kniha: The Lost Child (Stratené dieťa)

Bol sviatok Zjavenia Pána,
Traja králi prichádzali
A dieťaťko Ježiš bolo stratené.

Sníval som, že pôjdem hľadať
Na dne jazera bez vody.

Snažil som sa nájsť Ježiška
Uprostred ruín.
Avšak

vyrušili
ma
hviezdy,
čo
padli
dole
z
oblohy.

Žena bez tváre
Ma ochraňovala svojím telom.

Podal som jej ruku a odišli sme,
Nasledujúc ľudí
Až tam, kde bola krajina uzavretá múrmi.

Pršalo.
Bola zima.

Ježiško bol tam,
Uprostred kaluží.

A už som ho skoro mal,
No v tom ma zobudili.

Och!

F) Rôzne pocity, rôzne knihy

Ako niektorí z vás viete, túto knihu som vytvoril so zmiešanými pocitmi, a získal som za ňu ocenenie Grand Prix na Bienále ilustrácií v Bratislave. V tomto prípade som pridal trochu vlastného textu.

Vidíme teda dve práce, ktoré vytvorila jedna osoba rovnakou technikou: *Ballface* a *Stratené dieťa*. Sú to veľmi odlišné dve knihy. Druhá bola napísaná po 20 rokoch, a napriek tomu, spája ich rovnaký „reťazec štýlov“. *Carabola* je vizuálnou prechádzkou a velebením radosti zo života, kým *El nen perdut* je zaznamenaním nádeje, ktorú majú deti hrajúce sa aj za tých najzúfalejších okolností, ako je vojna.

G) Mám rád / nemám rád

Každý z nás vie, viac či menej, kedy sa nám dielo páči a kedy nie. Cítíme, čo sa nám páči a čo nie.

H) Má sa táto kniha deťom páčiť alebo nemá?

Keď sa však pýtame, či sa bude dieťaťu knižka páčiť, nezistíme odpoveď, kým mu ju nedáme do ruky. A teraz som sa dostal presne do bodu, kde som chcel byť: bez vás detský čitateľ neexistuje. Detský čitateľ nemôže byť bez tretej strany, ktorou sú zvyčajne jeho rodičia, vychovávatelia, učitelia. Práve oni mu knihu sprostredkujú. Detský čitateľ nemôže byť bez kníhkupectiev, ktoré sa zameriavajú na literatúru pre deti a mládež, alebo bez knihovníkov, ktorí zastávajú kľúčovú úlohu vo výbere kníh pre matky, rodičov či učiteľov, a v širšom rámci, bez inštitúcií, ktoré knihy podporujú a dávajú ich deťom k dispozícii. Samozrejme, knihy by sa nikdy nedostali k ľuďom, ktorí sa starajú o deti, či do inštitúcií, ktoré podporujú čítanie, ak by fyzicky neexistovali. Knihy potrebujú ďalších ľudí, aby ich vytvárali: vydavateľov, ktorí zvolia materiál pod dohľadom komisie, alebo sami na podnet „tretích strán“: spisovateľov, ktorí sú zvyčajne dospelí. A spisovatelia sú priamo prepojení s knihou, keďže ju tvoria.

Všetci sme pracujúci dospelí: dospelí, ktorí pracujú na konsenzuálnej predstave detstva.

I) Predpisujúci

Takže všetci sme tými, ktorí predpisujú rozličné obrázky deťom.

Držíme vizuálny vkus detí v našich rukách.

Neexistuje detský čitateľ bez nás.

J) Môžem argumentovať, prečo sa mi nejaká obrázková kniha páči?

Povedali sme, že cítíme, keď sa nám nejaké obrázky páčia alebo nie. Avšak do akej miery sme schopní argumentovať, uvádzajúc dôvody, prečo sa nám nejaká obrázková kniha páči alebo nie?

Vo všeobecnosti je v súčasnosti stále ľahšie argumentovať do detailov o vysokej kvalite alebo nízkej kvalite verbálneho textu. Môžeme diskutovať o verbálnych príbehoch. Môžeme diskutovať o literatúre, ktorá je založená aj na ústnej aj písomnej tradícii, čo predstavujú lineárne artefakty. Aké prvky však definujú vysokú kvalitu alebo nízku kvalitu ilustrácií?

K) Verbálny (lineárny) a grafický (asociatívny) jazyk v obrázkovej knihe.

V obrázkovej knihe využívame interakciu medzi verbálnym a ikonickým jazykom v kontexte predmetu knihy, aby sme docielili jednotu významu.

Využívame verbálny (lineárny) a vizuálny (asociatívny) jazyk v kontexte predmetu. Ak máme tzv. „tiché knihy“, využívame iba vizuálny jazyk.

Keď využívame asociatívny, vizuálny jazyk viac ako ten lineárny, dostávame sa do podvedomia jednoduchšie, ako by sme sa dostali cez verbálne obrázky. Ale v skutočnosti môžeme systematizovať a vedome analyzovať tieto vizuálne odkazy ešte presnejšie, a to tým, že využijeme štúdie masovej komunikácie za posledných 60 rokov, ktoré stanovili vedomosti o vizuálnej narácii.

L) Pokrok v upravovaní mechanizmov asociačného jazyka obrázkov.

Asociatívny jazyk, ktorý nemá charakter tajomného, sa stáva náchylnejší k úprave.

Sémantické aspekty

Z pohľadu sémantických aspektov definujeme paradigmy významu a zmyslu: referujeme na priestor danej témy, na všeobecné miesto, ktoré sa tak veľmi v rámci globálnej ikonosféry nasýtilo masovou výrobou pre nadnárodné publiká.

Syntaktické aspekty

Syntakticky môžeme systematizovať vizuálny jazyk obrázkovej knihy ešte precíznejšie.

Môžeme použiť časť z toho, čo sa najprv hovorilo o fotografii, filme či komikse, a neskôr o televízii či video klipoch, lebo je to pre súčasný ilustrovaný album tiež užitočné.

Vyjadrenie obrázkov, stváranie postáv. Archivovanie. Filmové projekty. Pohyby kamerou, časový posun (retrospektívna scéna a vízia budúcich udalostí, elipsy, sekvencie) sú koncepčne dané pre jazyk ilustrovanej knihy a pôsobia cez kresbu, kompozíciu grafického dizajnu alebo cez narábanie s formátom, keď otáčame strany, alebo keď danú knihu otvoríme.

Rétorické aspekty

Z rétorického pohľadu sa môžeme preniesť nevšímavo cez zmenu verbálnych rétorických figúr na ikonický svet.

M) Zodpovednosť tvorcu

Sme režisérmi papierového filmu. Nemého filmu alebo filmu so zvukom. Nad súčasnými ilustrovanými knihami by sme nemali uvažovať v menšom rozmere, keďže už nemáme k dispozícii nič iné. Môžu nás obmedzovať naše schopnosti, možnosti profesijného zamerania, požiadavky formátu, avšak nemali by sme to pripisovať nevedomosti. Môžeme vytvoriť úvodník alebo monológ, komédiu alebo drámu, avšak so zakomponovaným povedomím a dôstojnosťou. Pracujeme pre deti, no my nie sme deti, a teda nemôžeme súhlasiť s čímkoľvek nevhodným.

N) Dôsledky začleňovania obrazových technológií do ilustrácie (prvá revolúcia)

Zlepšovanie ilustrátorských zručností: imitovanie a kombinovanie všetkých techník a postupov; zaradenie do grafického dizajnu

Na druhej strane sa za posledných 30 rokov stal počítač so svojimi programami súčasťou hlavného nástroja pri štúdiu ilustrácií. Ide o skutočnú revolúciu, ktorá zahŕňa premenu pracovnej metódy ilustrátorov. Zjednodušuje to prístup v obrovskom rozmere k prostriedkom, ktoré ešte pred pár rokmi vyžadovali sofistikovanú zručnosť a veľkolepé technické vybavenie.

V dôsledku toho:

Urobili sme gigantický krok k tomu, že výroba prepracovaných obrázkov je dostupná v širšej miere.

Viac ľudí sa zaoberá ilustráciami.

Procesy kopírovania, obkresľovania, koláže a retušovania prebrali prvenstvo pred tradičným grafickým návrhom a dokončovacími postupmi práce.

Zvyšuje sa imitovanie tradičných techník.

Čo zvyšuje imitovanie tradičných techník.

Manuálne techniky a postupy sa vo väčšine nepoužívajú a sú prehodnocované.

Avšak, a to predovšetkým, sa zaznamenáva zvýšený počet zručností, ktoré len donedávna vedelo zopár ľudí, a to najmä z oblastí grafického dizajnu.

Ako Ľubomír Krátky poukázal pred štyrmi rokmi na Medzinárodnom sympóziu BIB 2013, autor knihy potrebuje vedieť, „ako dôležité je pre ilustrátora poznať základy knižného dizajnu.“ Alebo ako pracovať bok po boku s grafickým dizajnérom: od momentu, ako vzniká predstava o knihe, cez zvažovanie kompozície strany, typografické účely, až po materiálne aspekty publikácie, a to vyberanie formátu, či otázka, ako rozvíjať komunikačný návrh.

O) Dôsledky zahrnutia komunikačných technológií do ilustrácie (druhá revolúcia)

Zlepšovanie zručností ilustrátora: analýza obsahu, dokumentácia

Vytvorenie nadnárodnej umeleckej komunity

Zahrnutie komunikačných technológií do ilustrácií so sebou prináša aj zásadné zmeny.

Zmena v prístupe k informáciám, ktoré sú v obrovskej miere dostupné všetkým, odkrýva potrebu nadobúdania nových zručností ilustrátora. Zjednodušuje to proces prípravy a zaznamenávania verbálneho aj vizuálneho obsahu. A umožňuje to dielo hlbšie zanalyzovať. V neposlednom rade, všetci prichádzame do toho istého zaujímavého bodu:

Ďalší dôsledok toho, že sa komunikácie globalizujú, je v prístupe k svetovej tvorbe ilustrácií, čo so sebou prináša vytvorenie nadnárodnej umeleckej komunity.

Tento otvorený kontakt uľahčuje pozorovať, čo nadobudlo medzinárodný charakter už pri niektorých štýloch, a vidieť formálne podobnosti medzi ilustrátormi.

Ak je každý ilustrátor považovaný za ohnivko reťazca formálnej podobnosti, môžeme to zjednotiť a dosiahnuť lepšie porozumenie diela každého autora vo svojom kontexte čítania.

Keď budeme sledovať reťazec ilustrátorov, ktorí sú zjednotení takouto blízkosťou vo forme vyjadrenia, môžeme objaviť genealógie, identifikovať pôvody, odhaliť vzorce z minulosti.

Ak sa stotožníme s radom ilustrátorov, ktorí sa podobajú vo vizuálnom, a ak sme schopní vytvoriť „reťazec štýlu“, môžeme sa dostať k ich spoločným označeniam. Týmto spôsobom sa môžeme preniesť z nadnárodných tendencií k národným školám.

P) Štýlové reťazce

postavy, prostredie a štýly

Naším záujmom je prispieť tým, čo sme nazvali „štýlové reťazce“. Je to nástroj na analýzu ilustrácií obrázkových kníh. Okrem toho chceme poukázať na to, že pri opisovaní emócií, nemáme iba postavy a scenáre, ale aj tieto štýly.

Uvediem niekoľko otázok: Aké sú obmedzenia v štýle? Obmedzenia v štýle sú také, ktoré ukáže autor, ktorý ho vytvára. Má každý štýl lepšie vymedzenia ako ostatné štýly? Áno, každý štýl má lepšie vymedzenia ako ostatné štýly. Závisí to od dominantného komunikatívneho kontextu, ktorý obklopuje každý jeden štýl a od kultúrneho obrázka každej hostujúcej komunity. Môžeme posudzovať podľa rovnakých formálnych kritérií rôzne štýly, ktoré majú svoje vlastné vymedzenia? Nie, je potrebné posudzovať jednotlivé štýly vo vzťahu k svojmu vlastnému reťazcu štýlu.

Q) Škála ikonizácie

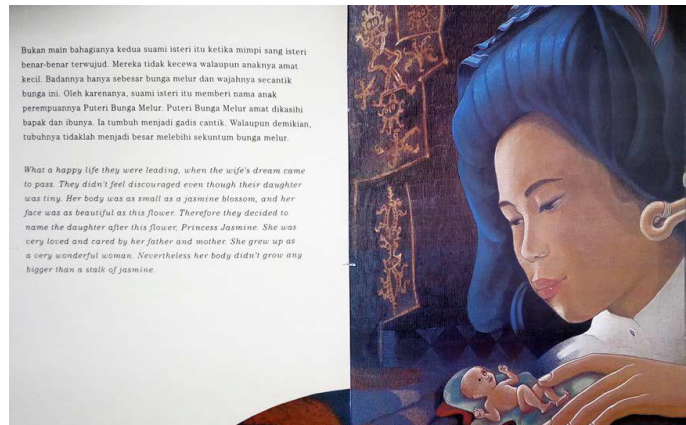
Aby sme sa mohli začať orientovať medzi štýlmi čo najľahšie, môžeme ich rozdeliť podľa ich iluzionistickej kapacity. Môžeme si predstaviť progresívnu škálu, od abstraktného po hyperrealizmus, a umiestniť ilustrácie v rozmedzí rôznych stupňov podľa grafických možností. Použijeme klesajúcu škálu ikonizácie od Abrahama Molesa.

Na nej môžeme odhaliť analógie, ktoré nám umožnia vytvoriť štýlový reťazec, a teda, pochopiť formálne vyjadrovacie prostriedky z každého druhu formálneho vyjadrovania.

Kým skončím prednášku, pozrime sa na niektoré z nich:

[Rečník ukazuje analogické obrázky od rôznych autorov. Vzorky štýlových reťazcov]

R) Štýlový reťazec, vzorka 1 - [Alfonso Ruano - Hardiyono]

S) Štýlový reťazec, vzorka 2 - [Etienne Delessert – Carme Sole Vendrell]

T) Štýlový reťazec, vzorka 3 - [John J. Reiss – Leo Lionni]

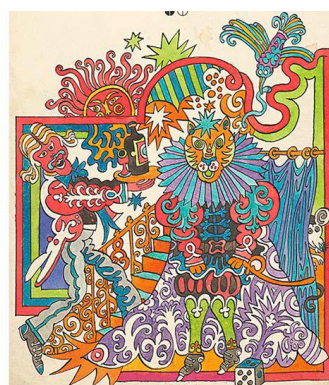
U) Štýlový reťazec, vzorka 4 - [Leo Lionni – Eric Carle]

V) Štýlový reťazec, vzorka 5 - [Eric Carle – John J. Reiss]

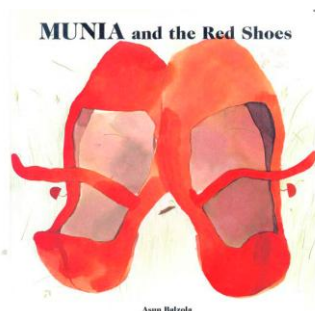
W) Štýlový reťazec, vzorka 6 [John Alcorn – Miroslav Cipár]

X) Štýlový reťazec, vzorka 7 - [Bernat Cormand – Iwona Chimielewska]

Y) Štýlový reťazec, vzorka 8 - [Asun Balzola – Chihiro Iwasaki]

Z) Právo detí na kultúru

Povinnosťou tzv. predpisujúcich dospelých je umožniť deťom, aby mali prístup ku kultúre: majú im zabezpečiť kultúru kvality.

Súčasťou kultúry kvality je schopnosť interpretovať rôzne vizuálne kódy. Ďalšou súčasťou kultúrnej kvality je uznanie estetickej rozmanitosti v globálnom svete.

Máme postoj tých, ktorí si zoberú na seba zodpovednosť vycibriť vkus detí a mladých ľudí komplexnejším a odlišnejším spôsobom, hlbšie, ako len výrokom „Páči sa mi alebo nepáči sa mi?“

Ďakujem veľmi pekne za vašu pozornosť.

Tàssies

Bratislava, september 2017

(1)

Krátky, Ľubomír. *Illustration for children's books and graphical design*.

In

Miscellany. International symposium BIB 2013. Biennial of Illustrations Bratislava. Theme: "Identity Today: The National Cultural Identity of Illustration in the Time of Globalization." Editor:

Mgr. Viera Anoškinová. BIBIANA, International House of Art for Children, Bratislava, Slovak republic, 2013

(2)

Moles, Abraham, *L'Image. Communication Fonctionnelle*, Casterman, Paris, 1981

From

Gubern, Román. *La mirada opulenta. Exploración de la iconosfera contemporánea*. Editorial Gustavo Gili, S.A. (Col. GG MassMedia). Barcelona, 1987

©Tàssies, 2017

tassies@periodistes.org
